

9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Notları

EDEBİYAT NEDİR?

Edebiyat (Yazın): Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatıdır. Diğer bir tanımla edebiyat dille gerçekleştirilen güzel sanat etkinliğidir. Arapça "edeb" kökünden gelen edebiyat aslında ilm-i edeb'in bütün anlamlarını toplayan çoğul bir kelimedir. Tanzimat'tan sonra Türkçede tekil olarak bugünkü anlamında kullanılmıştır. "Edebiyat" teriminin ilkin kim tarafından kullanıldığı bilinmemekle birlikte ilk örnek Namık Kemal'in Tasvir-i Efkâr'da yayımlanan "Lisan-ı Osmanî'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şamildir" başlıklı makalesidir.

Edebiyat; sözlü ve yazılı olmak üzere ikiye ayrılır:

Sözlü edebiyat; anlatım aracı olarak sözün kullanıldığı, yazının bulunmadığı çağlarda üretilmiş, dilden dile söylenerek günümüze kadar gelmiş, halkın ortak malı olmuş edebiyat ürünlerinin genel adıdır. Yazılı edebiyat ise anlatım aracı olarak yazının kullanıldığı, yazarı belli olan, her tür edebiyat ürününün toplu adıdır.

HİKÂYE NEDİR?

Gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düzyazı türüne hikâye denir.

Kısaca Özellikleri:

Olay, olay örgüsü, kişi, zaman, mekân, çatışma gibi öğelerden oluşur.

Çoğunlukla yaşamın bir parçası üzerinde durulur.

Detaylı ruh ve karakter tahlillerine yer verilmez.

Çevre ve mekânda sınırlılık söz konusudur.

Olaylar farklı anlatıcıların bakış açısıyla verilebilir.

Bütün özellikleriyle romana benzemekle birlikte kısa olmasıyla ondan ayrılır.

Hikâyenin Tarihsel Gelişimi

Dünya edebiyatında hikâye türünün ilk örneği XIV. yüzyılda İtalyan edebiyatında Boccaccio'nun (Bokaçyo) Decameron adlı eseridir.

Türk edebiyatında Tanzimat'tan önce hikâye türünün yerini halk hikâyeleri, destanlar, masallar, mesneviler ve Dede Korkut Hikâyeleri tutmaktaydı.

Batılı anlamda hikâye, Türk edebiyatına Tanzimat'la girmiştir. Ahmet Mithat Efendi'nin Letâif-i Rivâyât adlı eseri ilk hikâye örneklerindedir. Letâif-i Rivâyât'ta yer yer geleneksel hikâyenin anlatım özelliklerine rastlanır.

Teknik açıdan güçlü, Batılı örneklere benzeyen ilk hikâye ise Samipaşazade Sezaî'nin Küçük Şeyler adlı eseridir.

Servetifünun Dönemi'nde hikâye türünün Avrupalı anlamda örnekleri Halit Ziya Uşaklıgil ile verilmeye başlanır.

Halit Ziya, yazmış olduğu hikâyeler ile türün romandan ayrılarak bağımsız hâle gelmesinde önemli katkılarda bulunur.

Türk Edebiyatında Ömer Seyfettin Maupassant tarzı (olay) hikâyenin, Sait Faik Abasıyanık da Çehov tarzı hikâyenin öncüsü kabul edilir.

HİKÂYENİN BÖLÜMLERİ

1. Serim Bölümü:

Bu bölüme "giriş, başlangıç" bölümü de denir. Burada olayın geçtiği yer, zaman ve olayın kahramanları belli başlı nitelikleriyle betimlenir. Bu bölümde ele alınacak olan ya da durum ortaya konur.

2. Düğüm Bölümü:

Bu bölüme "gelişme bölümü" de denir.

Serim bölümünde sergilenen olay, neden-sonuç ilişkisine göre burada yoğunlaşır.

Merak ögesi doruğa çıkar, ayrıntılar ortaya konur.

Kişilerin konuşmaları genellikle bu bölümedir.

3. Çözüm bölümü:

Bu bölüme "sonuç" da denir.

Olayın nasıl sona erdiği, olayın kahramanları ve tanık olanlar üzerinde nasıl bir etki bıraktığı burada ortaya konur.

Gerilimler sona erer, merak ettiğimiz sorular yanıtını bulur.

Düğüm çözülür.

Bu plân daha çok olay öykülerinde karşımıza çıkar. Durum veya kesit öykülerinde olay plânı yoktur.

YAPI UNSURLARI

Hikâyede yapı unsurları olay örgüsü, kişiler, mekân ve zamandır.

Olay: Hikâyede üzerinde söz söylenen yaşantı ya da durumdur.

Olay örgüsü: Olay örgüsü, konuyu oluşturan olaylar dizisinin birbiriyle bağlantısına verilen addır.

Metinlerde olay, ya metindeki kişiler arasında cereyan eden ilişkiler ya da kahramanın iç çatışmaları sonucu ortaya çıkar. Ele alınan olayların gelişiminde mantıksal bir sıra izlenir.

Kişi: Hikâyede anlatılan olayları veya durumları yaşayan kahramanlardır. Hikâyedeki kişiler kurmaca nitelik gösterir.

Zaman: Olayların başlaması, gelişmesi, son bulması belli bir zamanda olur. Bazı öykülerde zaman verilmez, sezdirilir. Öykücü zamanı bir düzen içinde vermeyebilir. Olayın veya durumun son bulmasından başlayarak olayın başlama noktasına doğru gelinebilir.

Yer (Mekân): Öykülerde olay veya durum belli bir yerde geçer. Çevre, uzun betimlemelerle verilmez; öyküyü ilgilendiren yönüyle verilir.

Olay veya duruma bağlı olarak öyküdeki yer değişse de çevre betimlemesi kısa tutulur.

Çatışma: Edebî metinlerde çatışmalar genellikle birbirine zıt kavramlar, değerler çerçevesinde oluşur. Söz gelişi iyi ile kötü, yoksul ile zengin, idealist ile bir amacı olmayan kişiler, kendi özelliklerinden dolayı hikâyelerde karşı karşıya gelirler. Hikâyeler genellikle bu çatışmaların sergilenmesi ve sonuçlanmasını anlatır. Örneğin Dede Korkut Hikayeleri'nin en bilinenlerinden Deli Dumrul'da Deli Dumrul – Azrail - güç çatışması; Hz. Ali cenknamelerinde genelde müslim-gayrimüslim (müslümanlarla müslüman olmayanlar) iyi-kötü çatışmaları vardır. Metindeki çatışmalar hikâyede okuyucunun merak duygularını sürekli diri tutup bir gerilim ortamı yaratır.

Anlatıcı: Anlatıcı, edebî metinlerde anlatıcı, kurmacanın sınırları içinde varlığından söz edilen kişidir.

Anlatıcı, yazar ile kurmaca metin arasındaki kişidir.

Üç çeşit anlatıcının bakış açısı vardır:

a) Kahraman Anlatıcı Bakış Açısı: Bu bakış açısında anlatıcı, eserin kişilerinden biridir.

Örnek: Benim yanımda büyüğüm de yoktu. Yalnız başıma demir parmaklıklı kapıdan içeri girerdim, dokuzuncu hariciye koğuşuna doğru ağaçların bile sıhhatine imrenerek yürürdüm, camlı kapıların garip bir beyazlıkla gözlerime vuran ve içimde korku ile karışarak yuvarlanan parıltıları arasında o

dehlize girerdim ve yalnız başıma bir köşeye ilişirdim, kımıldamazdım, susardım, beklerdim, korkudan büzülürdüm, rengimin uçtuğunu hissederdim.

b) Gözlemci (Müşahit) Anlatıcı Bakış Açısı: Gözlemci anlatıcı olayların akışını etkilemez, yalnızca bir aktarıcıdır. Amacı okuyucunun anlatılanları daha iyi anlamasını sağlamaktır.

Örnek: Tepesine doğru yükselen güneş mini mini gözlerini kamaştırıyor, esmer derisi bumburuşuk olan yüzünü büsbütün kırıştırıyordu. Kısacık boyu sehpanın arkasında kayboluyor, ara sıra gemiye bakmak için başını çevirince boynunun derisi kıvrılıp katlanıyordu.

c) İlahi Anlatıcı Bakış Açısı: Anlatıcının her şeyi bilip her şeye hâkim olduğu bakış açısıdır. Anlatıcı, kahramanların zihinlerine ve iç dünyalarına girer.

Örnek: Belli belirsiz bir hayal kırıklığı hissetti. Bu kadarını da yapmaz, yapmamalı diye düşündü. Ama insanoğlu işte çığ süt emmiştir. Hemen eşyalarını topladı, ardına bir kez daha baktı. Kafasındaki sorulara cevap bulmaya çalışıyordu. Sessizce dışarı çıktı...

HİKÂYEDE KONU VE TEMA

Tema: Hikâyedeki temel duygu veya düşüncedir, soyut ve geneldir: sevgi, dostluk vb.

Konu: Hikâyedeki duygu veya düşüncenin somut bir duruma bağlı olarak ele alındığı olgudur, temayı sınırlandırır:

Örnek: Köyden kente göçün meydana getirdiği olumsuzluklar, eğitimi yarıda bırakıp çalışmak zorunda kalan işçi bir çocuğun hayat mücadelesi gibi...

ŞİİR (NAZİM) NEDİR?

Ortak bir tanıma ulaşılamayan türlerden biri olan şiir, genel olarak “Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi, manzume, nazım...” şeklinde tanımlanmaktadır.

ŞİİRDE YAPI

Anlam ve ses kaynaşmasından oluşan birimlerin bir düzene bağlı olarak birleşmesiyle şiir meydana gelir.

Anlam ve ses kaynaşmasından oluşan birimlere, “beyit, bent, kıta, şiir cümleleri” denir. Ve bunlar nazım şekillerini ortaya çıkarır.

Şiir birimleri bir tema etrafında birleşerek yapıyı oluşturur. Nazım şekilleri bir düzen gereksinimi çerçevesinde oluşur. Her dönemin, her şairin tercih ettiği şiir düzenlerinin de nazım şekillerinin oluşmasında etkisi vardır.

Nazım Birimi: Bir şiirde, anlam bütünlüğü taşıyan en küçük parçaya “nazım birimi” denir.

Nazım birimi, şiiri oluşturan yapı taşıdır. Şiir içindeki mısraların kümelenmesinden meydana gelen nazım birimi; kümede bulunan mısraların sayısına göre ad alır:

(Dize, beyit, bent, dörtlük)

PRATİK YOL: Nazım BİRimi sorulunca dizeler "Bir'lik mi iki'lik mi üç'lük mü dört'lük mü?" diye düşünürseniz nazım birimini kolayca bulabilirsiniz...

Dize (Mısra): Şiirde yer alan her bir satıra dize ya da mısra denir. En küçük nazım birimi dizedir. Dize kendi başına bağımsız bir bütün de olabilir. Genellikle dize bir şiirin parçasıdır.

Beyit: Anlam bütünlüğü olan iki dizelik bölümlere beyit denir. Beyit, özellikle divan edebiyatında çok yaygın bir şekilde kullanılır.

Bent: Birbirine ölçü ve uyakla bağlanmış ikiden fazla dizeden oluşan dize kümelerine denir. 3-30 dize arasında olabilir.

Dörtlük: Anlam bütünlüğü taşıyan dört dizelik bölümlere dörtlük denir. Genellikle halk şiirinde yaygın bir şekilde kullanılır.

4. ÜNİTE: MASAL/FABL DERS NOTLARI

Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî türe masal denir.

Özellikleri:

Masal, anonim bir türdür.

Masallarda genellikle iyilik-kötülük, doğruluk- haksızlık, adalet-zulüm, alçakgönüllülük-kibir... gibi zıt durumların temsilcisi olan kişilerin mücadelelerinden veya insanların ulaşılması güç hayallerinden söz edilir.

Masallarda yer ve zaman kavramları belirsizdir.

Anlatımda genellikle geniş zaman veya öğrenilen geçmiş zaman kipi (-mişli geçmiş) kullanılır.

Anlatım kısa ve yoğunur.

Masal kişileri her tabakadan seçilebilir. Masallarda cinler, periler, devler de rol alır.

Masalların bir kısmı hayvanlarla ilgilidir.

Masalların çoğu "bir varmış, bir yokmuş" ya da "evvel zaman içinde, kalbur saman içinde" gibi ifadelerle başlar. Bunlara tekerleme ya da döşeme denir. Tekerlemeden sonra olay ve dilek bölümleri gelir. Türk masallarında dilek bölümü "onlar ermiş muradına..." ya da "gökten üç elma düştü." biçiminde başlar.

Masallarda milli ve dini motiflere hemen hiç yer verilmez.

Masallarda genellikle bir eğitim amacı saklıdır. Masallar bu yönüyle didaktik (öğretici) bir nitelik taşır.

Günümüzde belli bir kişinin ortaya koyduğu yapma masallarda yazılmaktadır.

Türk masalları üzerinde, bizde Pertev Naili Boratav, Eflatun Cem Güney gibi kişiler çalışmışlardır.

Masal türünün Hindistan'da doğduğu sanılmaktadır.

Roman Nedir?

Olmuş ya da olması mümkün olayları kişi, yer, zaman bağlamında anlatan, hikâyeye göre daha uzun, anlatmaya dayalı edebi bir türdür.

Özellikleri:

Roman olay örgüsü, kişiler, yer ve zaman öğelerinden oluşur.

Öyküden farklı olarak romanlarda bu öğeler daha ayrıntılı daha kapsamlı bir biçimde ele alınır.

Romanda, kahraman, mekân ve olaylar daha çok ve çeşitlidir.

Romanlarda birden çok anlatıcı ve bakış açısı görülebilir.

Romanlarda betimlemelerin yanı sıra ruhsal çözümlenmelere de sıkça yer verilir.

Romanda betimlemelere ve psikolojik tahlillere öyküden daha geniş yer verilir.
Romanda olaylar, roman kahramanlarının karakter özellik-lerinden doğar.
Romanların olay örgüleri olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkilerinden doğar.
Romanlar işlediği konulara göre; sosyal roman, serüven (macera) romanı, tarihi roman, egzotik roman, psikolojik roman (tahlil romanı), polisiye, biyografik ve otobiyografik roman gibi türlere ayrılır.

Tiyatro: Sahne üzerinde ve bir seyirci topluluğu önünde, sanatçılar tarafından, hareketli olarak canlandırılacak nitelikte yazılan edebi türdür.

➔ Başka bir tanımla ifade edilecek olursa; herhangi bir olay, durum veya tasarının sahnede canlandırılması amacı ile yazılmış eserlere “dramatik metinler” denir. Bu metinlerin sahnede canlandırılması ile ortaya çıkan sanat da tiyatro olarak adlandırılır.

BİYOĞRAFI-OTOBİYOĞRAFI

Biyografi (yaşam öyküsü): Herhangi bir sanat, bilim ya da meslek dalında tanınmış kişilerin hayatlarının anlatıldığı yazılardır.

Hayat hikâyesi veya yaşam öyküsü de denir. Eski edebiyatımızda bu türe tercüme-i hâl denirdi. Divan edebiyatında biyografi türüyle benzerlik gösteren eserlere tezkire denir.

Özellikleri:

Tanınmış kişilerin çektikleri sıkıntıları, karşılaştıkları engelleri, başarıya ulaşmada gösterdikleri gayretleri anlatmaktır. Okuyucunun, topluma örnek olan bu kişileri yakından tanıma imkânı bulması, bu insanların başarı öykülerinden hareketle kendi koşullarını en iyi şekilde değerlendirme yolunu seçmesi amaçlanır.

Biyografilerde dil göndergesel işlevde kullanılır.

Biyografiler nesnel olmalıdır.

Biyografilerde gereksiz ayrıntılara girilmez.

Biyografiler açık, yalın, duru bir dille yazılır.

Biyografilerde daha çok açıklayıcı anlatıma başvurulur. Konuya göre öyküleyici ve betimleyici anlatımlara da başvurulabilir.

Otobiyografi (Öz yaşam öyküsü)

Bir düşünürün, bir sanatçının, bir sporcu ya da tanınmış bir kişinin kendi yaşam öyküsünü anlattığı eserlerdir. Öz yaşam öyküsü de denir.

Kişi, kendi hayatını anlattığından öznel ifadelerle sıkça rastlanır.

Otobiyografilerde birinci kişili anlatım söz konusudur. (... doğdum, öğrenim gördüm, eser yazdım vb.)

Otobiyografi ve anı da yazar kendi yaşamından söz ettiği için ikisi de ben merkezli yazı türüdür.

Günlük (günce); kişilerin yaşadıkları olayları, olaylarla ilgili duygu, düşünce ve izlenimlerini, hayallerini günü gününe tarih belirterek yazdıkları yazı türüdür.

Günlükler insanın dertlerini, kederlerini, sevinçlerini kısaca tüm duygularını yansıtır. Günlük tutmak bir nev'i kişinin içsel konuşmasıdır.

Siyasî, askerî, edebî alanlarda ünlü kişilerin tuttuğu günlükler, insanın iç dünyasını kurgusuz bir biçimde sergileyerek günlüğün sahibine ilişkin ayrıntılı bilgilere birinci elden ulaşmamızı sağladıkları gibi, yazıldıkları dönemin önemli olaylarına ilişkin tarihsel belgeler olarak da önem kazanırlar.

Blog nedir?Blog Özellikleri, Türleri, Ortaya Çıkışı, Tarihsel Gelişimi

Blog kelime anlamıyla "ağ günlüğü-günce" anlamlarına gelir. Blog özünde kavram olarak "web"- "log" kelimelerinin birleşmesinden oluşmuştur. Blog işiyle uğraşanlara "blogcu – blogger" ve blog üzerinden metin yazıp gönderme işlenmede "bloglama – blogging" denmiştir.

www.edebiyatfatihi.net

İlk blog 1991'de oluşturulmakla beraber geniş bir kitle tarafından tanınması, "weblog" adıyla 1997 yılında gerçekleşmiştir.

Blogların ortaya çıkış sebepleri arasında bilgi ve iletişim teknolojisindeki ilerlemeler, İnternet kullanımının yaygınlaşması ve kullanım alanlarının farklılaşması, müşterilerin bilinçlenmesi ve daha çok söz sahibi olmak istemeleri gibi unsurlar yer almaktadır.

Bloglar temelde sınırları olmayan üç kategoriye ayrılmıştır.

Ağırlıklı olarak metinlerden, fotoğraf, video ya da seslerden oluşmaları önem teşkil etmemektedir.

Kişisel, profesyonel ya da her iki özelliğe birden de sahip olabilmektedirler.

Hepsi teknolojik, siyasi ve günlük kategoriler olarak ayrılabilirler.

En yaygın ve geleneksel olanı, bir kişinin yayımladığı kişisel bloglar, çevrim içi bir günlük veya yorum olarak işlemektedir.

Haber içerikli bloglar ve politik bloglar en çok dikkat çeken türlerdir.